

Försvarsutskottets betänkande

1980/81:2

om ett fristående institut för säkerhetspolitiska frågor

I motion 1979/80:1145 av Maj-Britt Theorin m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om "ett svenskt SIPRI".

Försvarets forskningsanstalt och Utrikespolitiska institutet har yttrat sig över motionen.

Motionen

Motionärerna framhåller värdet av en aktiv debatt i säkerhetspolitiska och försvarspolitiska frågor: En sådan debatt bör enligt deras mening leda till skapande av aktivitet som kan ge nya idéer för praktisk politik. En väg att förstärka medborgarnas demokratiska kontroll över rustnings- och vapenutvecklingen anser de vara att samhället stöder en kritisk, objektiv granskning via oberoende, fristående organ. Huvuduppgifterna för sådana organ skulle vara att genom forskning och analys avvärja ett alltför starkt inflytande av vad de kallar det militära etablissemanget. Insamlande av basdata samt utgivande av tidskrifter, forskningsrapporter, artiklar och böcker kan enligt motionärerna ingå i det regelbundna arbetet.

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) har uppgiften att väcka en internationell opinion genom sitt oberoende och kritiska material. Ett "svenskt SIPRI" kan enligt motionärerna knappast få lika omfattande arbetsuppgifter. Expertis och sakkunskap skulle på olika sätt kunna knytas till ett sådant institut. En del forskningsuppdrag borde, menar motionärerna, kunna genomföras vid universitetens freds- och konfliktforskningsavdelningar.

Remissyttrandena

Försvarets forskningsanstalt (FOA) framhåller att forskning om säkerhetspolitiska frågor skall fylla olika uppgifter. En fri och självständig forskningsverksamhet skall vidga kunskapen och bygga upp en fast grund för en kompetent allmän debatt. En annan viktig uppgift är att bidra till det kunskapsunderlag som krävs för en rationell, långsiktig utveckling av den nationella säkerhetspolitikens olika instrument. Eftersom det inte har reserverats resurser vid universiteten för detta forskningsfält har det varit nödvändigt att i stort sett bygga upp den säkerhetspolitiska forskningen från grunden med resurser från försvarssektorn.

En väsentlig del av den säkerhetspolitiska forskningen sker vid eller finansieras av FOA. I egen regi bedriver FOA säkerhetspolitisk forskning i

anslutning till statsmakternas och myndigheters beslutsproblem. Vidare finansierar FOA en oberoende forskning vid Utrikespolitiska institutet (UI). Resultaten av forskningen vid FOA och UI har inte bara delgetts beslutsinstanser utan även offentliggjorts genom en omfattande publiceringsverksamhet.

FOA delar motionärernas uppfattning om betydelsen av en aktiv säkerhetspolitisk debatt och skulle gärna se att basen för svensk säkerhetspolitisk forskning och debatt vidgades. En sådan utvidgning skulle kunna ske, på olika sätt, och det finns enligt FOA flera praktiska vägar att göra den inom ramen för etablerade verksamhetsformer. Förutom möjligheten att inrätta ett fristående institut enligt motionärernas förslag anser FOA att en annan näraliggande möjlighet vore att förstärka FOA:s möjligheter att driva säkerhetspolitisk forskning i egen regi eller att finansiellt stödja sådan vid andra institutioner. En ytterligare möjlighet som alltid står öppen är enligt FOA att vid ett eller flera universitet inrätta forskartjänster med föreskriven inriktning på säkerhetspolitiskt relevanta forskningsområden. Ännu ett alternativ skulle vara att förstärka UI:s forskningsavdelnings finansiella situation, på annat sätt än genom FOA:s stöd.

Enligt FOA:s mening torde de svenska kompetensresurserna för säkerhetspolitisk forskning, generellt sett, inte räckta till för att efter mönster från USA bygga upp flera inbördes konkurrerande forskningsinstitut. Med hänvisning till motionärernas strävan att avvärja ett alltför starkt militärt inflytande hävdar FOA att forskningsanstalten har funnit former som ger de rådgivande instanserna förutsättningar att behålla sin kompetensmässiga integritet och därigenom garantera rådgivningens objektivitet.

En från myndigheter helt fristående säkerhetspolitisk forskning kan enligt FOA i vårt land bäst förverkligas vid vetenskapliga institutioner som universitet eller UI.

Frågan om en breddning av miljön för säkerhetspolitisk forskning i Sverige kan enligt FOA inte avgöras enbart på grundval av föreliggande motion. Den kräver en särskild utredning, till vilken FOA är beredd att lämna all önskad medverkan.

Utrikespolitiska institutet (UI) anser att det finns plats för mycken och angelägen forskning angående betingelserna för landets säkerhet. Ett oberoende institut för säkerhetspolitisk forskning om Sveriges egna problem behöver enligt UI mycket betydande resurser, om institutet i praktiken skall kunna demonstrera ett självständigt tänkande över hela det säkerhetspolitiska fältet. Störst är bristen på kompetenta forskare. Detta är enligt UI ett problem som bara kan lösas på lång sikt och i samarbete med universitet.

UI:s forskningsavdelning finansieras via FOA men är helt underställd UI:s styrelse. Den har till uppgift att studera sådana faktorer i den internationella miljön som har relevans för svensk säkerhetspolitisk planering. Forskningen bedrivs uteslutande med hjälp av öppna källor och forskningsresultaten

publiceras. Vad som inte ingår i UI:s uppdrag är studier av rent svenska säkerhetspolitiska problem. Med den kompetens UI nu har skulle en vidgning av mandatet sannolikt kunna ge väsentliga bidrag till debatten om vår säkerhetspolitik, menar institutet.

Utskottet

Utskottet delar motionärernas uppfattning om värdet av en aktiv debatt angående landets säkerhetspolitik och totalförsvaret. En förutsättning för sådan debatt är ytterst att det finns intresse och grundläggande kunskaper hos medborgarna.

Forskning, studier och utredningar på det säkerhetspolitiska fältet skall ge underlag för både debatt och beslut om säkerhetspolitikens medel.

1977 års försvarsbeslut innebar bl. a. (FöU 1976/77:13 s. 28–29, rskr 1976/77:311) att regeringen ombads att låta göra en översyn av informationen om vår säkerhets- och försvarspolitik. Översynen har gjorts av 1978 års försvarskommitté, som under sommaren 1980 har lämnat delbetänkandet Vidgad säkerhetspolitisk debatt (Ds Fö 1980:2). I betänkandet (s. 37 och 41) berörs bl. a. Utrikespolitiska institutets (UI) verksamhet.

Under riksmötet 1978/79 väckte Maj Britt Theorin m. fl. (s) en motion (mot. 1978/79:2111) vari yrkades att riksdagen av regeringen skulle begära förslag om åtgärder för att förstärka den icke-militära forskningen och fredsforskningen samt förslag om ett svenskt institut av samma slag som Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI). Motionen behandlades under föregående riksmöte tillsammans med flera andra motioner om förstärkning av fredsforskningens resurser. Utbildningsutskottet (UbU 1979/80:12) ansåg att det borde utarbetas en långsiktig plan för utvecklingen av resurserna för freds- och konfliktforskningen vid universitetet. En sådan plan borde enligt utskottet kunna ge riksdagen ett bättre underlag för ställningstaganden till de förslag om resursförstärkning som universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) hade aviserat. Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utbildningsutskottet hade anfört (rskr 1979/80:131). Genom beslut i januari 1980 uppdrog regeringen åt UHÄ att utarbeta en plan av det slag som riksdagen hade efterlyst.

Om man i dagens ekonomiska läge vill förbättra förutsättningarna för ett ökande intresse och en livligare debatt kring säkerhetspolitiska frågor är det naturligt att i första hand söka anknytning till redan etablerade vägar och organ. Utskottet vill inte föregripa regeringens ställningstagande till förslagen från 1978 års försvarskommitté men förutsätter att UI:s betydelse övervägs i det sammanhanget. Enligt utskottets mening är det värdefullt att SIPRI publicerar sina forskningsresultat även på svenska. Ett nytt organ av det slag som motionärerna har skisserat kan utskottet inte tillstyrka.

Utskottet vill här peka på att försvarskommittén bedriver sitt arbete med en strävan att bredda sitt underlag och att stimulera debatten om landets

säkerhetspolitik. Kommittén har för den skull bl. a. bett elva personer att i uppsatsens form och muntligt inför kommittén presentera sin personliga uppfattning om hur Sveriges säkerhets- och försvarspolitik bör utformas i framtiden. Uppsatserna har sedan publicerats under rubriken *Elva åsikter om svensk säkerhetspolitik*.

Både FOA och UI har i sina remissyttranden pekat på universitetens betydelse för forskningen i säkerhetspolitiska frågor. Även för utskottet ter det sig angeläget att sådana frågor tas upp inom ramen för utbildningen och forskningen inom högskolan. En förstärkning av freds- och konfliktforskningen torde inte ensam ge den önskvärda basen för utveckling i detta avseende. Resurser behöver också avdelas för utbildning och forskning om frågor av direkt betydelse för Sveriges säkerhet. Detta önskemål kan med fördel beaktas vid fortsatta överväganden om högskolans resurser för utbildning och forskning om faktorer av betydelse för en fredlig utveckling.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motion 1979/80:1145.

Stockholm den 4 november 1980

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Gudrun Sundström (s), Roland Brännström (s), Gunnar Oskarson (m), Åke Gustavsson (s), Evert Hedberg (s), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Bertil Dahlén (fp), Sven Munke (m) och Kerstin Ekman (fp).